

Русенко Н.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз вітчизняного інституційного та нормативно-правового середовища формування державної політики у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки України. Теоретико-методологічною основою дослідження визначено фундаментальні положення інституціоналізму в цілому. Доцільність застосування інституціонального підходу аргументовано ефективністю його інструментарію у процесах формування інституційної структури й механізму забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Здійснено визначення та систематизацію категоріального апарату у сфері, а саме: визначено поняття «інститут», «інституція» та «інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки». Проаналізовано законодавство України з точки зору сформованості законодавчої бази у напрямі інституційної спроможності основних суб'єктів, зокрема на предмет протидії ризикам і загрозам, що спричиняють дестабілізацію внутрішньополітичної безпеки. Проведено детальне дослідження інституційно-організаційного забезпечення як системи організації органів влади та інших організацій, які забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері внутрішньополітичної безпеки. Застосовано системний підхід для представлення структури інституційного забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Аналіз проведено від направляючого органу, а також здійснено характеристики інших учасників системи. Визначено орган виконавчої влади із особливою роллю у архітектоніці забезпечення внутрішньополітичної безпеки – Міністерство внутрішніх справ України. Доведено, що нормативно-правове та організаційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки з урахуванням взаємозв'язків між суб'єктами забезпечення безпеки формують все інституційне забезпечення системи забезпечення внутрішньополітичної безпеки України, від роботи якого залежати цілісний захист інтересів громадян та суспільства в цілому як об'єктів внутрішньополітичної безпеки.

Ключові слова: безпека громадян і держави, внутрішньополітична безпека, інституційна спроможність держави, національна безпека, політична безпека.

Постановка проблеми. Люди об'єднуються у групи, це нав'язно їх спільним бажанням досягнути однієї мети. Об'єднуючись, суспільство, маючи у своєму складі чи окремих індивідів, чи певні соціальні групи утворюють підприємства, компанії, установи, політичні партії, громадські інститути та інші форми організацій чим утворюють специфічне середовище і цілісну систему. Оскільки система – це сукупність, що створена зі скінченної множини елементів (інститутів, інституцій) то вона піддається інституційному аналізу. Застосування інституційного підходу до вивчення систем обґрунтовано його високою ефективністю через застосування властивого йому системного інструментарію. Тож інституційний підхід в межах нашого дослідження здатний виявити особливості притаманні виключно державному механізмові, що забезпечує внутрішньополітичну безпеку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституційне забезпечення системи національної безпеки України досліджували такі вчені безпекознавці: Богданович В. Ю. [1], Бортник О. О. [1], Білоус В. Т., Вавринчук М. П. [17], Єгоров Ю. В. [1], Криштанович М. Ф. [5], Ліпкан О. С. [10], Нижник Н.Р. [9], Олуйко В. М. [17], Пушак Я. Я. [5], Семенченко А. І. [1], Ситник Г. П. [9, 17], Флейчук М. І. [5], Франчук В. І. [5] та ін. Забезпечення політичної безпеки в тому числі інституційну спроможність досліджували вітчизняні вчені: Бінько І. Ф. [8], Гетьманчук М. П. [2], Грищук В. К. [2], Головащенко С. І. [8], Косілова О. І. [6], Кравчук О. Ю. [4], Кремень В. Г. [8], Ребкало В. А. [14], Орел М. Г. [12], Турчин Я. Б. [2], Циганов В. П. [18] та ін. Зазначені вчені внесли свій внесок у формування цілісної системи безпеки України та заклали підґрунтя для становлення внутрішньополітичної безпеки [15, с. 55].

Загальну спроможності внутрішньополітичної безпеки України охарактеризували науковці: Властюк О. С., Газін В. П., Горло Н. В., Гулай В. В. [3], Задувайло О. К., Костюк Т. О. [7], Лелеченко А. П., Паламарчук М. О. [13], Сергієнко Т. І. [16] та ін.

Метою статті є визначення сутності, змісту та структури інституційного забезпечення внутрішньополітичної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Дослідженням теорії інституційного забезпечення систем здійснює напрям, що отримав назву «інституціоналізм». Одним з перших дослідників та основоположником науки вважається економіст та соціолог Т. Веблен. В межах науки вчені розглядають поняття «система», «інститути» та «інституції».

Огляд наукових гіпотез дає можливість зробити висновок, що поняття «інститут» та «інституція» не мають категоричних відмінностей у змістовому розумінні, проте ми можемо говорити про наявність певних відмінностей. Пропонуємо розмежовувати ці два поняття і вживати їх у значенні «інститут як організація, елемент інституційного забезпечення» (органи державної влади, партії тощо), а «інституція як система норм, законів чи правил». Звідси інститут базовий компонент інституції, а разом вони складають інституційне забезпечення системи.

Зміст інституційного механізму забезпечення внутрішньополітичної безпеки України являє собою особливу сукупність структурних елементів системи забезпечення національної безпеки, призначення якої полягає в утворенні основи щодо протидії загрозам у внутрішньополітичній сфері.

Ключова роль інституційного механізму забезпечення внутрішньополітичної безпеки полягає у приведенні в дію формальних та неформальних інститутів державної влади, організації взаємодії суб'єктів цієї діяльності, здійсненні контролю за дотриманням установлених норм, правил.

Інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки – це система організацій, об'єднаних єдиною метою: створити систему, що здатна формувати та реалізувати державну політику у сфері внутрішньополітичної безпеки. Основою політичної системи є політична організація, ядром якої (і всієї системи в цілому) є держава. Тому забезпечення його безпеки є одним з найважливіших шляхів забезпечення політичної безпеки держави.

Найважливішим інституційним утворенням є держава, максимально концентруючи у своїх

руках владу й ресурси, вона розподіляє цінності й спонукує населення до обов'язкового виконання своїх рішень.

Крім держави до інституційного забезпечення відносяться політичні організації – партії, суспільно-політичні організації, рухи так і неполітичні організації, що мають значні можливості впливу на владу й суспільство. До таких у першу чергу можна віднести медіа та церкву.

Оскільки політична безпека і відповідно її вид внутрішньополітична складова входить до системи національної безпеки України доцільно розглядати інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки беручи за основу сферу національної безпеки та відштовхуючись від законодавства окреслити інституційну структуру внутрішньополітичної безпеки.

Інституційне забезпечення здійснюють суб'єкти забезпечення безпеки України. Основну роль у забезпечення внутрішньополітичної безпеки відіграє держава, що здійснює функції в цій області через органи законодавчої, виконавчої і судової влади, за допомогою реалізації єдиної державної політики, системи заходів політичного, економічного, військового, організаційного та іншого характеру, адекватних існуючим і виникаючим загрозам [8, с. 63].

Разом з державою і її органами забезпечення політичної безпеки, суб'єктами безпеки є громадяни, суспільні і інші організації і об'єднання, що володіють правами і обов'язками для участі в забезпеченні безпеки відповідно до законодавства України, нормативними актами органів державної влади і управління суб'єктами України в межах їх компетенції в даній сфері [4, с. 132].

Ліпкан В. А. у навчальному посібнику «Національна безпека України» виділяє дві підсистеми. Зокрема, підсистема державного забезпечення національної безпеки: Президент України; Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; Верховна Рада України; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; Конституційний суд України; Прокуратура України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади. Підсистема недержавного забезпечення національної безпеки складається із окремих громадян, органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, приватного нотаріату, адвокатури, приватних, детективних та охоронних агентств, об'єднання громадян, політичних партій, професійних спілок, релігійних об'єднань, медіа та козацтво [10].

Ми пропонуємо об'єднати ці дві підсистеми в межах нашого дослідження, оскільки як політична сфера так і внутрішньополітична сфера відповідно до політичної організації містить в себе інститути публічної влади: законодавчі органи, виконавчі органи, судові органи, партійні органи, громадські організації та групи тиску. Якщо розглядати політичні інституції в системі то можемо визначити їх так: держава, політичні партії, громадські організації, політичний індивід.

Отже, ми повинні визначитися із інституційним забезпеченням внутрішньополітичної безпеки через політичну призму. Спочатку держава потім політичних організацій (партії, суспільно-політичні організації, рухи) і неполітичних організацій, що мають значні можливості впливу на владу й суспільство. До таких у першу чергу можна віднести медіа, церкву, університети та асоціації.

Відповідно до чинного законодавства кожен суб'єкт наділений повноваженнями щодо формування та реалізації політики забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Розглянемо кожен суб'єкт більш детально.

Провідна роль в державі належить *Президентові України*, який «є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина», а також «забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави». Згідно статті 12 Конституції, як глава держави в межах своїх повноважень звертається із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, в яких пропонується визначення, коригування засад внутрішньої і зовнішньої політики з урахуванням внутрішнього і зовнішнього становища України, здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони держави, реалізації права законодавчої ініціативи, застосування права вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, у тому числі з підстав їх невідповідності визначеним засадам внутрішньої і зовнішньої політики.

Найважливіша роль в діяльності Президента України відводиться Офісу Президента, який, перш за все, через окремих структурний підрозділ внутрішньої і зовнішньої політики здійснює: підготовку пропозицій про заходи, направлені на охорону суверенітету України, її незалежності і державної цілісності; інформаційно-аналітичне і організаційне забезпечення діяльності Прези-

дента України з питань внутрішньої, зовнішньої політики і міжнародних відносин.

Станом на 2023 рік питаннями національної безпеки займається Директорат з питань національної безпеки та оборони, що містить в собі експертну групу стратегічного аналізу питань національної безпеки та оборони та Головне управління з питань воєнної безпеки.

Питання внутрішньої політики знаходяться в компетенції окремого структурного підрозділу Офісу – Директораті з питань внутрішньої та гуманітарної політики. Підрозділ створено відповідно до Указу Президента України Володимира Зеленського «Питання забезпечення діяльності Президента України» від 20 червня 2019 року № 417/2019.

Директорати Офісу Президента України виконують завдання, пов'язані зі здійсненням експертного аналізу політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні і світі, та готують за його результатами пропозиції для Президента України з питань формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави.

До складу Директорату з питань внутрішньої та гуманітарної політики входять експертна група з внутрішньої та гуманітарної політики, Головне управління внутрішньої та гуманітарної політики, яке складається з відділу освіти, культури і спорту, відділу охорони здоров'я, відділу соціальної політики та відділу суспільно-політичних процесів та взаємодії з громадськістю.

Стратегічне прогнозування та планування з усього комплексу питань безпеки і, зокрема, у внутрішньополітичній сфері Офіс Президента відводить органу – *Раді національної безпеки і оборони України*. Рада як контролюючий та координуючий орган у сфері національної безпеки і оборони при Президентові України в межах своїх повноважень координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони.

Головним завданням Ради національної безпеки є узгодження внутрішньої, зовнішньої і військової політики з питань національної безпеки з метою забезпечення більш співпраці військових служб в питаннях, що належать до сфери національної безпеки.

Рада здійснює підготовку вирішень Президента України в області забезпечення безпеки, розглядає питання внутрішньої і зовнішньої політики України в області забезпечення безпеки, стратегічні проблеми державної, економічної,

суспільної, оборонної, інформаційної, екологічної і інших видів безпеки, охорони здоров'я населення, прогнозування, запобігання надзвичайним ситуаціям і подоланню їх наслідків, забезпечення стабільності і правопорядку і відповідальний за стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

З урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України, а також розглядає на своїх засіданнях стратегічні питання забезпечення національної безпеки і оборони, здійснення координації та контролю за діяльністю центральних та місцевих органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони.

Серед широкого спектра завдань Ради національної безпеки України виділимо ті, що більш відносяться до внутрішньополітичної безпеки:

- ідентифікація внутрішніх і зовнішніх загроз об'єктам безпеки;
- розробка основних напрямів Стратегії забезпечення безпеки і організація підготовки державних програм з її забезпечення;
- підготовка оперативних рішень із запобігання надзвичайних ситуацій, які можуть спричинити істотні соціально-політичні наслідки;
- розробка пропозицій для координації діяльності органів виконавчої влади в процесі реалізації ухвалених рішень в області забезпечення безпеки, а також оцінка їх ефективності;
- вдосконалення системи забезпечення безпеки шляхом розробки пропозицій щодо реформування існуючих або створення нових органів.

Основними робочими органами Ради національної безпеки України щодо внутрішньополітичної безпеки є: Служба з питань запобігання та виявлення корупції; Служба з питань державної та громадської безпеки; Служба з питань мобілізації та територіальної оборони; Служба з питань безпеки критичної інфраструктури; Служба з питань економічної безпеки; Служба з питань соціальної та гуманітарної безпеки; Служба з питань стратегічного планування та аналізу; Служба забезпечення доступу до публічної інформації та зв'язків із медіа. Станом на 2001 рік існувало Управління внутрішньополітичних аспектів національної безпеки Апарату Ради національної безпеки і оборони України.

Верховна Рада України як орган законодавчої влади, в межах своїх повноважень визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи вну-

трішньополітичної безпеки в контексті національної безпеки, формує законодавчу базу в сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, поміж іншого визначає функції Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України, формує законодавчу базу в сфері внутрішньополітичної безпеки; визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики, шляхом внесення змін до Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», заслуховує Послання Президента України про стан внутрішнього і зовнішнього становища України, здійснює кадрові призначення посадовців, здійснює парламентський контроль щодо забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

На нашу думку, питання забезпечення внутрішньополітичної безпеки знаходяться в компетенції 5-х парламентських комітетів, а саме:

- Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій, національних меншин і міжнародних відносин;
- Комітет з питань антикорупційної політики;
- Комітет з питань національної безпеки, оборони, а також та розвідки;
- Комітет з питань правоохоронної діяльності;
- Комітет з питань свободи слова.

Спеціалізованим органам парламентського контролю щодо порушення прав людини є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як посадова особа, статус якої визначається Конституцією України здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Що стосується функцій Уповноваженого, то він «доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина», також закон уточнює, що Уповноважений як інституція не скасовує і не тягне перегляду компетенції державних органів. Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України, введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях. Уповноважений забезпечує парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі, який у своїй діяльності керується Конституцією України,

законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Напрями діяльності Уповноваженого: особисті права і свободи, громадянські та політичні права, права дитини, економічні, соціальні та культурні права, права цивільних осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України, права військовослужбовців, поліцейських, пенсіонерів з поміж осіб, звільнених з військової служби, ветеранів та членів їх сімей, право людини не бути підданою катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню.

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією, законами та міжнародними договорами України; додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, а саме між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України та міжнародними стандартами; поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною прав і свобод; сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Національний банк України – незалежна державна інституція, покликана забезпечувати цінову та фінансову стабільність у середині держави та сприяти економічному зростанню суспільства, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку, як одній із загроз внутрішньополітичній безпеці [10].

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади, в межах своїх повноважень забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, щодо національної безпеки України, громадського порядку і боротьби зі злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Кабінет Міністрів України законодавством покладено проведення єдиної державної політики, розробку і реалізацію державних докумен-

тів у сфері політичної і внутрішньополітичної безпеки та спрямування і координацію роботи міністерств та інших органів виконавчої влади щодо запобігання порушенням з боку органів державної влади Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатньої ефективності контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України.

Важливим в інституційному забезпеченні є колегіальність та склад КМУ. До його складу входять Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри та міністри, що належать до політичних посад на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу.

Прем'єр-міністр забезпечує здійснення внутрішньої політики держави, спрямовує її ефективну реалізацію. Також забезпечує розробку проєктів законів у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки; здійснює координацію роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та спрямовує її на забезпечення реалізації засад внутрішньої політики, що стосуються загальносуспільного і державного життя, політичної безпеки, здійснює кадрову політику в межах, визначених Конституцією та законами України, реалізує права законодавчої ініціативи та видання в межах своєї компетенції постанов і розпоряджень.

Органи судової влади здійснюють контроль за дотриманням суб'єктами інституційного забезпечення внутрішньополітичної безпеки встановлених законодавчих норм в ході здійснюваної ними діяльності і реалізації законних повноважень. Суди розглядають позови щодо порушення з боку органів державної влади Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, відповідно до чинного законодавства України. Судочинство у справах про злочини щодо посягання на національну безпеку України здійснюють суди загальної юрисдикції. На судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України мають право іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи [10].

Прозорість судової влади є одним із заходів щодо перешкод загрозам безпеці. Особливе місце тут займає Конституційний Суд України, що відстежує відповідність законодавства України Конституції держави.

Прокуратура України здійснює повноваження у сфері внутрішньої політики відповідно

до Конституції та Закону України «Про прокуратуру України». Прокуратура утворює цілісну систему, що має встановлені Конституцією функції з метою «захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави». Відповідно до перехідних положень Конституції України прокуратура виконує функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

До функцій прокуратури належать представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України, а також нагляд за додержанням законів органами, що провадять процес дізнання та досудове слідство.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та вживають заходи: щодо запобіганню порушенню з боку органів державної влади Конституції та законів України; щодо прав і свобод людини і громадянина; щодо можливості виникнення конфліктів у сфері міжгромадянських і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад; щодо проявів сепаратизму в окремих регіонах України; щодо порушення виборчого права; розробляють державні програми та Стратегії, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави та окремих її галузей [8, с. 60].

Провідне місце у забезпеченні внутрішньополітичної безпеки, на нашу думку, займають **Міністерство внутрішніх справ України** та правоохоронні органи, які ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму в середині держави. Їх основними завданнями є: розробка і вживання заходів захисту прав і свобод громадян України; забезпечення безпеки особи, а також громадського порядку і безпеки; організація і здійснення заходів попередження і припинення злочинів, їх виявлення, розкриття і розслідування; вдосконалення нормативно-правової діяльності органів внутрішніх справ і забезпечення законності їх діяльності.

Центральна виборча комісія забезпечує дотримання Конституції та законів України, принципів і засад виборчого і референдумного процесів, реалізацію виборчих прав громадян України та права на участь у референдумі, однакове засто-

сування законодавства під час виборів і проведення референдумів на всій території України.

Міністерство оборони України та воєнна організація створюється державою для захисту особи, суспільства і державного ладу, забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки передусім для відбиття зовнішньої агресії, що зазіхає на суверенітет, територіальну цілісність і соціально-політичний устрій держави, а також для придушення внутрішніх протиправних виступів, що загрожують суспільному ладу і політичному режиму, наприклад щодо проявів сепаратизму в окремих регіонах України.

Воєнна організація держави, яка включає в себе Збройні Сили України, Службу безпеки України, органи, підрозділи та підсистеми Міністерства внутрішніх справ України, інші військові формування, створені відповідно до Конституції України, забезпечує оборону і недоторканності кордонів України, захист суверенітету і територіальної цілісності, також протидіє зовнішнім і внутрішнім загрозам воєнного характеру, бореться з організованою злочинністю та забезпечує захист населення, зокрема в разі небезпечних соціальних конфліктів тощо.

Структура Воєнної організації держави залежить від рівня розвитку суспільства, характеру політичного устрою, соціально-економічної бази, а також від розвитку засобів збройної боротьби, умов внутрішньополітичної та зовнішньополітичної обстановки. Зокрема, у воєнний час в рамках Воєнної організації держави можуть додатково створюватися партизанські формування, народні ополчення, жандармські та інші частини.

Місцеві державні адміністрації забезпечують вирішення питань регіонального значення, віднесені законодавством до їхньої компетенції і які забезпечують стабільність у регіоні.

Органи місцевого самоврядування забезпечують в межах Конституції і законів України умови безпеки, що прямо впливають на внутрішньополітичну безпеку шляхом вирішення питань місцевого значення.

Органи самоорганізації населення – представницькі органи мешканців міста або їх частин, які створюються для вирішення окремих питань місцевого значення в тому числі безпекових, це будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, районів у містах.

Сили територіальної оборони – окремі рід, складова частина сил Збройних Сил України, який окрім організації територіальної оборони здійснює також підготовку до виконання інших завдань оборони.

Політичні партії створені як практичні засоби, що відкривають канали зв'язку, комунікації серед різних соціальних груп, виявляючи і представляючи їхні інтереси, виражаючи під спільним знаменником об'єднаний політичний вибір її членів і прихильників. Політична партія це елемент вираження суспільних інтересів у політиці, важливий фактор у відборі і систематизації політичних настроїв. Вони виступають важливими виразниками інтересів соціальних класів, прошарків і груп, перетворюючи велику кількість потреб у більш системні, об'єднуючи їх в єдину систему. Багато західних вчених особливо наголошують на важливості комунікаційної функції політичних партій, зазначаючи, що саме вони значною мірою забезпечують необхідний зв'язок (а рівно і безпеку) між тими, хто здійснює політичне керівництво, та тими, на кого воно поширюється, тобто практично на всіх інших громадян. Тож партія виконує роль каналу формування ідей, цілей і завдань. Партії служать головним механізмом у комплектуванні та поповненні еліт, через який кандидати на політичні посади готуються і відбираються на всіх рівнях партійної піраміди та через який, зокрема, обирається державне політичне керівництво, що і формує державну політику у внутрішньополітичній сфері. Партії можуть впливати на внутрішньополітичну безпеку держави шляхом розробки політики та здійснення політичного курсу спільного для всього суспільства цілей, національних інтересів даної держави. Політичні партії є головними рушійними силами у революційних перетвореннях. Отже, політичні партії, несучи в собі певну систему ідейних цінностей по відношенню до здійснення політичної влади у суспільстві, виступають об'єктами емоційної прихильності або протидії чи ворожнечі. Справляючи, таким чином, значний вплив на громадську думку та поведінку виборців.

Громадські організації створюються для реалізації спільних інтересів, зокрема, політичних. Політичні інтереси реалізуються шляхом проведення мітингів, зборів, форумів, ініціатив та організації різноманітних проєктів. В політології це визначається як форми політичних відносин. Існує багато різних видів громадських організацій: професійні спілки, жіночі, молодіжні, ветеранські, дитячі організації, наукові, технічні, культурно-просвітницькі, фізкультурно-спортивні та інші добровільні об'єднання громадян, творчі спілки, земляцтва, фонди, асоціації тощо. Організації можуть мати різні

форми своєї організації і від того відповідну назву: товариство, рада, фонд, клуб, гурток, об'єднання, спілка, асоціація тощо. Спільними ознаками є добровільність для представлення своїх інтересів.

Громадяни реалізують свої національні інтереси через участі у різних формах безпосередньої демократії, зокрема виборах та референдумах, а також через органи державної влади та місцевого самоврядування, які вони обирають. Громадяни можуть вчиняти, визначені законодавством України, заходи щодо забезпечення національної безпеки, як добровільно, так в порядку виконання конституційних обов'язків. Крім того, можуть безпосередньо, так і через об'єднання громадян привертати увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни. Можуть у законний спосіб і законними засобами захищати власні права та інтереси, а також власну безпеку.

Засоби поширення масової інформації, медіа, шляхом періодичного чи регулярно виходу інформації під редакційним контролем та постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою регулярно поширюють дані, що становить як загрозу внутрішньополітичній безпеці і можуть заподіяти шкоду чийм-небудь інтересам так засобом їх знешкодження.

Церква та релігія як спільнота вірян може стати одним із чинників небезпеки внутрішній політичній стабільності держави. Сукупність усіх наявних релігійних і конфесійних груп в Україні та подій, що відбуваються в релігійному житті України відрізняється конфліктогенністю. Якщо говорити про релігійні конфлікти, то зіткнення і протидія між носіями релігійних цінностей виступають однією із головних загроз внутрішньополітичній безпеці. Стаття 35 Конституції України передбачає право на свободу віросповідання. Україна багатоконфесійна країна, а це можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад. Найпоказовішим прикладом є ситуація із Російською Федерацією, яка використовувала православну церкву Московського патріархату створюючи жахливу міжрелігійну ситуацію для розколу суспільства та держави.

Висновки. У даному дослідженні розглянуто інститути та інституції, які утворюють систему забезпечення внутрішньополітичної безпеки, а отже, й удосконалюють всю систему націо-

нальної безпеки України. За результатами аналізу інституційного середовища, яке здійснює захист національних інтересів у внутрішньополітичній сфері ми змогли визначити їх основні функції:

- вироблення і періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері політичної безпеки (що включає внутрішньополітичну), планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України;

- створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи забезпечення внутрішньополітичної безпеки;

- удосконалення організаційної структури системи забезпечення внутрішньополітичної безпеки;

- комплексне забезпечення життєдіяльності складових системи (кадрове, матеріальне, фінансове, інформаційне, технічне та інше);

- постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках;

- прогнозування змін, що відбуваються в релігійному середовищі та міжетнічних стосунках та потенційних загроз національним інтересам;

- систематичне спостереження за станом і проявами тероризму;

- прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків;

- розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів;

- запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси у внутрішньополітичній сфері;

- врегулювання конфліктів, деескалація кризових явищ і ліквідація наслідків впливу дестабілізуючих чинників;

- оцінка результативності дій забезпечення національної безпеки;

- участь у двосторонньому і багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки, якщо це відповідає інтересам у внутрішньополітичній сфері.

Крім того, ми з'ясували, що:

1. Інституційний механізм забезпечення внутрішньополітичної безпеки України являє собою особливу сукупність структурних елементів системи забезпечення національної безпеки, призначення якої полягає в утворенні основи щодо протидії загрозам у внутрішньополітичній сфері.

2. Найважливішим інституційним утворенням є держава, максимально концентруючи у своїх руках владу й ресурси, вона розподіляє цінності й спонукує населення до обов'язкового виконання своїх рішень.

3. Крім держави до інституційного забезпечення відносяться як політичні організації, зокрема партії, суспільно-політичні організації, націоналістичні рухи, так і неполітичні організації, що мають значні можливості впливу на владу й суспільство. До таких у першу чергу можна віднести медіа та церкву.

Список літератури:

1. Богданович В. Ю., Семенченко А. І., Єгоров Ю. В., Бортник О. О. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах : монографія. К. : Видавництво Кий, 2007. 370 с.

2. Гетьманчук М. П., Гришук В. К., Турчин Я. Б. Політологія: навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 415 с.

3. Гулай В. В. Внутрішньополітична безпека України крізь призму концептуалізації гібридних викликів та загроз (2014-2018 рр.). *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Житомир-Київ-Краків : Вид. Євенок О. О., 2018. № 8. С. 119-126.

4. Кравчук О. Ю. Політична безпека Української держави як чинник демократичного розвитку суспільства : монографія. Миколаїв : видавець Торубара В.В., 2021. 198 с

5. Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки і особливості здійснення. : монографія. Львів : Сполом, 2020. 418 с.

6. Косілова О. І. Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*. 2011. № 1(29). С. 72-78.

7. Костюк Т. О. Динаміка змін політичних інститутів і процесів в «післяпомаранчевій» Україні: співвідношення міжнародних та внутрішньополітичних аспектів : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Львів : Нац. ун-т ім. Івана Франка, 2013. 18 с.

8. Кремень В. Г., Бінько І. Ф., Головащенко С. І. Політична безпека України: концептуальні засади та система забезпечення: монографія. Київ: МАУП, 1998. С. 64–65.

9. Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. для вищих навч. Закладів. Київ : Преса України, 2000. 304 с.

10. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки: підручник. Київ : КНТ, 2009. 576 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-154.html> (дата звернення 10.08.2023)
11. Омельчук В. А. та ін. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навчальний посібник: у 2-х ч.: Ч. I / ред. А. М. Кислого. Київ : МАУП, 2021. 304 с.
12. Орел М. Г. Політична безпека як складова національної безпеки: теоретичний аспект. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2018. № 1. С. 22-34.
13. Паламарчук М. О. Ефективність механізмів народовладдя як основа внутрішньополітичної безпеки України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01. Київ : Б. в., 2007. 16 с.
14. Ребкало В. Д. Політична стабільність і політична безпека: характер та механізми взаємозв'язку. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2011. № 3. С. 159–169.
15. Русенко Н. В. Стан розробки проблеми забезпечення внутрішньополітичної безпеки України. *Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека»*. 2023. № 5. С. 52-59. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8941> (дата звернення: 10.08.2023)
16. Сергієнко Т. І. Внутрішньополітична інтеграція сучасного українського суспільства в контексті державотворення : автореф. дис. ... канд. політ. наук 23.00.02 / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.
17. Ситник Г. П., Олуйко В. М., Вавринчук М. П. Національна безпека України: теорія і практика : монографія / за заг. ред. Г. П. Ситника. Хмельницький-Київ : Вид-во «Кондор», 2007. 669 с.
18. Циганов В. П. Політична безпека і безпечна політика: складові, ознаки, стан, тенденції. Київ : Ніка центр, 2006. 112 с.
19. Lelechenko, A. Mechanisms for ensuring internal political security in conditions of democratization of civil society, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 2022, № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2622> (дата звернення 10.08.2023)

Rusenko N.V. INSTITUTIONAL SUPPORT FOR UKRAINE'S INTERNAL POLITICAL SECURITY

The article delves into the national institutional and regulatory environment shaping the State's strategy for bolstering internal political security in Ukraine. The theoretical and methodological basis of the study is the fundamental provisions of institutionalism in general. The expediency of applying the institutional approach is vindicated by its efficacy in sculpting the institutional framework and mechanisms tasked with reinforcing internal political security. The author defines and systematises the categorical terminologies in this domain, elucidating the distinctions between «institute», «institution», and the «institutional provisioning of internal political security». The analysis of Ukraine's legislation focuses on forming the legislative framework in the area of the institutional capacity of the main stakeholders, especially in terms of counteracting the risks and threats that cause destabilisation of internal political security. The author conducts a detailed study of institutional and organisational support as a system of government bodies and other entities vested with the mandate to craft and execute the state's doctrine in the realm of internal political security. A systematic approach is used to present the architecture of institutional support for internal political security. This reflection focuses on the directing entity's viewpoint, with ancillary system stakeholders receiving their due spotlight. The author underscores the pivotal role of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the grand schema of internal political security. It is posited that the regulatory and organisational bedrock of internal political security, considering the interrelationships between security stakeholders, forms the entire institutional buttress for Ukraine's internal political security infrastructure. This, in turn, is paramount for the integral safeguarding of the interests of citizens and society as a whole as objects of internal political security.

Key words: security of citizens and the state, internal political security, institutional capacity of the state, national security, political security.